

HISSIYOTLAR VA MOTIVATSIYALAR FIZIOLOGIYASI

Siyob Abu Ali ibn Sino nomidagi

Jamoat salomatligi texnikumi

ZOIROVA DODAR JUMAQUL QIZI

SAYFIYEVA NARGIZA XUSNIDDINOVNA

Annotatsiy: Hissiyotlar tashqi va ichki taassurotlar natijasida shakllangan odam va hayvonlarning sub'ektiv holati bo'lib, mamnunlik, hazillashish yoki qanoatlanmaslik, noroziliklarni his etishdan iborat bo'ladi. Motivatsiyani xulq-atvorni determinatsiyalovchi omili desa bo'ladi. Ehtiyoj motivatsiyada o'sib-kuchayib MNS va boshqa organizmning a'zolarini faollashtiradi.

Abstract: Emotions are subjective states of humans and animals formed as a result of external and internal impressions, and consist of feelings of satisfaction, amusement or dissatisfaction, and dissatisfaction. Motivation can be considered a determining factor in behavior. Needs increase in motivation and activate the CNS and other organs of the organism.

Аннотация: Эмоции — субъективные состояния человека и животных, формирующиеся под воздействием внешних и внутренних впечатлений и состоящие из чувств удовлетворения, веселья или неудовлетворенности и недовольства. Можно сказать, что мотивация является определяющим фактором поведения. Потребность в мотивации усиливается и активизирует ЦНС и другие органы тела.

Hissiyotlarning yuzaga chiqishi markaziy nerv tizimining ixtisoslashgan (emotsogen) tuzilmalari faollashishiga bog'liq. Bu tuzilmalardan ba'zilarining qo'zg'alishi ijobiy hissiyotlarni paydo qiladi va organizm ularni saqlab qolish,

kuchaytirish va takrorlashga intiladi. Bu xil tuzilmalarning qo'zg'alishi manfiy hissiyotlarni rivojlantiradi, ularni organizm yo'qotishga yoki salbiylashtirishga intiladi.

Hissiyotlar shaxsiy (individual) hayotiy tajriba orttirishning (o'rganishning) asosidir. Hissiyotlar musbat yoki manfiy mustahkamlovchi vazifasini bajarib, biologik maqsadga muvofiq hatti-harakatlarning rivojlanishi, biologik jihatdan ahamiyatsiz reaksiyalarning yo'qotilishini ta'minlovchi, uning moslashuvchanlik imkoniyatlarini kengaytiruvchi omil vazifasini bajaradi, ruhiy faoliyatga ta'sir qiluvchi asosiy mexanizmlardan biri hisoblanadi. Odamning hissiyotlari, odatda, ijtimoiy asosga ega, ular ma'lum jamiyatning qonunqoidalari, urf-odatlar, axloqiga bog'liq bo'ladi. Odamning oliy hissiyotlari ma'naviy, estetik, zakovatli ehtiyojlar asosida shakllanadi. Odamning qaysi bir ehtiyojini olmaylik, u qoniqmaslikdan kelib chiqadi. Odam o'z maqsadiga erisha olmasa, ehtiyojini qondira olmasa, qaysi yo'l bilan bo'lmasin oldida turgan qiyinchiliklarni engishga harakat qiladi. Maqsadga erisha olmaslik ko'ngil to'lmasligi kabi manfiy hissiyotlarni paydo qiladi, ular organizmning qondirilmagan ehtiyojlarini qondirishga harakat qilishga undaydi. Ehtiyojni qondirish qarama-qarshi harakatga olib keladi, ijobiy hissiyot yuzaga chiqadi. U sub'ektiv mamnunlik, lazzatlanish, xursandchilikdan iborat bo'ladi. Odamning o'z ehtiyojlarini takroran qondirishga, ijobiy hissiyotlarni boshdan kechirishga intilish tug'diradi. Hissiyotlarga daxlli miya tuzilmalaridan eng muhimi limbik tizimdir. Bu tizimga talamusning oldingi yadrolari va sal pastroqda joylashgan gipotalamus kiradi. Hissiyotlar qo'zg'atuvchi vegetativ reaksiyalarni gipotalamusning ma'lum qismlari yuzaga chiqaradi. O'rta miyaning yon qismida chuqur joylashgan bodomsimon yadro, u bilan yonma-yon turgan gippokamp ham limbik tizim tarkibiga kiradi. Gippokamp va limbik tizimning boshqa tuzilmalarini belbog' pushtaga o'rab olgan. Deyarli barcha analizatorlardan miya po'stlog'iga keluvchi afferent impulsar limbik tizimning qaysidir tuzilmasidan o'tadi. Po'stloqdan chetga yo'l olgan impulsar ham o'z navbatida bu tuzilmalardan o'tadi.

“Motivatsiya” termini to‘g‘ridan-to‘g‘ri “harakatlantiruvchi” degan ma’noga ega, keng ma’noda olsak, motivatsiyani xulq-atvorni determinatsiyalovchi omili desa bo‘ladi. Ehtiyoj motivatsiyada o‘sib-kuchayib MNS va boshqa organizmning a‘zolarini faollashtiradi. Bunda u energetik va yo‘naltiruvchi omil sifatida ishtirok etadi (“Ko‘r kuch”, I.Pavlov bergan nom). Organizmni ma’lum bir harakatlarga majbur qiladi. Motivatsiya va ehtiyojni tenglashtirib bo‘lmaydi. Ehtiyoj har doim ham motivatsiyaga ortavermaydi. Motivatsiya turlari. Barcha motivatsiyada ikki hosil qiluvchini ajratish lozim: quvvatlantiruvchi va yo‘naltirilgan. Birinchisi ehtiyojning bosimini o‘lchovi, ikkinchisi esa ehtiyojni tarkibi ma’nosini bildiradi. Dominantlik qiluvchi motivatsion qo‘zg‘alishlar. Dominantlik qiluvchi motivatsion qo‘zg‘alishlar aniq bir maqsadga yo‘nalgan xulq-atvor ehtiyoji qondirilmaguncha saqlanib turadi. Bunda ham boshqa qo‘zg‘alishlar faqat motivatsiyaning kuchayishiga olib kelib, bir vaqtning o‘zida bu bilan birga faoliyatning hamma boshqa turlari so‘ndiriladi. Lekin kutilmagan hollarda dominantlik qiluvchi motivatsiya o‘z yo‘nalishini o‘zgartirish xususiyatiga ega. Bundan kelib chiqib, butun xulqni ham o‘zgartirish mumkin, bu yordamida organizm yangi tomonlarini kashf etish mumkin. Motivatsiyaning neyron mexanizmi. Motivatsiyaning po‘stloq osti nuqtalariga ta’siri trigger mexanizmi yordamida amalga oshiriladi: motivatsion qo‘zg‘alishlar neyron faoliyatini kuchaytiradi, ularning faolligi tarqalishi ko‘tariladi, doimiy bo‘lmagan neyronlar impuls faolligi turli bosqichlarida ko‘rinadi. Ehtiyojni qondirilishi, aksincha, neyronlarni doimiy bo‘lmagan faolligini turli doimiy faollikka o‘tkazish yo‘li bilan neyronlar faolligini tarqalishini susaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. G.M. Djabbarova, Z.A.Mamatova, U.R.Yusupova, I.I.Karimova, S.O.Mirzakulov. Oliy nerv faoliyati va markaziy nerv sistemasi fiziologiyasi. Toshkent. “Innovatsiya-Ziyo”. 2020.
2. K.T.Алматов, Г.М.Каримова. Олий асаб фаолияти физиологияси. Toshkent. 2012.

3. К.Т.Алматов ва Ш.И.Алламуратов. Одам ва ҳайвонлар физиологияси.
Тошкент. 2004.